

УДК 330.341.1

Зянько В.В., к.е.н., доцент, зав. кафедри “Фінанси і кредит” (Вінницький державний технічний університет, м. Вінниця)

НОВАТОРСТВО – ОСНОВНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ СТРАТЕГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Розглядаються проблеми управління інноваційним розвитком підприємства, аналізується становище інноваційної діяльності в Україні і, зокрема, на Вінниччині, обґрунтовується необхідність і доцільність підтримки менеджерів-новаторів.

This work is dedicated to the problems of innovation development of the enterprise and its management. The situation of innovation activity in Ukraine, in particular, in Vinnitsya region, is analyzed in this work, as well as the necessity of the support of managers-innovators is grounded.

Сучасний етап економічного розвитку України характеризується наближенням вітчизняного господарства до моделі країн з ринковою економікою. Підприємства перебудовують свою діяльність з врахуванням таких ринкових чинників, як економічна конкуренція, вільне ціноутворення, свобода вибору напрямів діяльності, часті зміни споживчого попиту тощо. Специфіка перехідного періоду зумовлює необхідність швидкої і ефективної реорганізації виробництва, освоєння нових напрямів у сфері управління та підприємництва. Одним з таких напрямів є новаторство.

Новатор – це менеджер, спеціаліст з управління, інженер, якому притаманні особливі риси поведінки. Це людина, яка володіє проникливістю, оригінальністю мислення, ініціативою та великим творчим потенціалом. Це антрепренер, який орієнтований на нововведення. Корпорації, які залучають новаторів і створюють для їх діяльності сприятливе середовище є провідниками передових принципів управління. На жаль, в Україні таких корпорацій дуже мало. Про це свідчить високий рівень монополізації нашого ринку, який є прямим наслідком нерозвинутості його корпоративної основи. Адже світовий досвід показує, там, де між собою конкурують кілька корпорацій, монополізація ринку практично виключена. Корпорації здатні динамічно реагувати на становище ринку, працюючи на нього, але не

знаходячись у його полоні. У США за різними оцінками від 30 до 50% промислового виробництва виведено з сфери прямого ринкового регулювання і управляється з корпоративного рівня. Менеджери сучасних великих корпорацій активно розвивають внутрішньо фірмові зв'язки, здійснюють планування і соціальну політику.

Ще в кінці 60-х років П.Друкер назвав наш час “епохою без закономірностей”, маючи на увазі, що перед сучасними керівниками постає проблема управління стрибкоподібним розвитком господарської діяльності в умовах наростання змін, збільшення ступеня невизначеності в майбутніх умовах роботи, підвищення господарського ризику. Все це характерно для нинішньої вітчизняної господарської системи. Забезпечити високий рівень ефективності виробництва в умовах динамічних змін, коли рівень визначеності економічних і соціальних явищ дуже низький, можливо лише на основі управління нововведеннями ¹. Це означає, що сучасний менеджер повинен володіти таким типом мислення, як інноваційний, тобто бути новатором. Для підприємця-новатора зміни стають головним чинником економічної діяльності і сприймаються як нормальне явище, а не перешкода в роботі, як можливість до безперервного росту і оновлення ². Про особливий тип мислення, яким треба керуватися при розв'язанні стратегічних проблем, мова йде і в роботі І.Ансоффа “Стратегічне управління” ³.

Проблема управління нововведеннями жваво почала обговорюватися економістами, починаючи з кінця 80-х початку 90-х років і нині залишається дуже актуальною як на макроекономічному рівні, так і мікроекономічному – рівні підприємства, становище якого в ринковій економіці змінюється докорінно.

Фірма в умовах ринку є відкритою системою, економічно самостійним господарським суб'єктом, який несе повну відповідальність за результати своєї діяльності. Вона сама формує систему менеджменту, яка б забезпечила високу ефективність роботи, конкурентоспроможність і стійкість на ринку. Досягнення мети потребує постійного пошуку нових механізмів управління, які б враховували динаміку як внутрішнього, так і зовнішнього середовища, дозволяли швидко і гнучко пристосовуватися до змін, а то й випереджати зміни у потребах споживачів, забезпечуючи раціональний вибір основних напрямів інноваційного розвитку. Для цього у сфері управління підприємством потрібно здійснити перехід від традиційного менеджменту до управління розвитком на основі передбачень ускладнень зовнішнього середовища підприємства, несподіваних економічних змін у близькій і віддаленій перспективі. Тому можна сказати, що поява менеджерів-новаторів продиктована вимогами нинішнього часу, швидкими темпами розвитку науково-технічного прогресу. Саме новаторам сучасні фірми доручають складання стратегічного плану фірми, роль якого в умовах невизначеності результату зростає, оскільки, на думку Пітера Лоранжа, на цій основі забезпечуються в достатній мірі нововведення та зміни організації ⁴.

Для підприємств, що діють в умовах постійних змін зовнішнього середовища питання розробки стратегії невід’ємне від нововведень. Такої думки дотримується багато економістів. “Нововведення, як практичне втілення якісно нових рішень, становлять сутність і зміст стратегії підприємства” – вважають Л.Водачек та О. Водачек⁵. На думку В.Гринева з вибором стратегії пов’язане створення планів проведення досліджень і розробок, а також інших форм інноваційної діяльності⁶. Стратегія передбачає пошук найбільш результативних варіантів вводу в дію ресурсів відповідно до мети підприємства та нинішньої і майбутньої ринкової ситуації. Вона включає розробку обґрунтованих заходів і планів (програм, проєктів) досягнення поставленої мети з врахуванням науково-технічного і виробничого потенціалу підприємства та його ринкової конкурентоспроможності. Стратегія – це компонент інноваційного процесу, управління яким повинно здійснюватися як на різних етапах – від виникнення ідеї до комерціалізації товару, так і різних рівнях: загальному стратегічному – рівні компанії, і оперативному – рівні процесу виробництва окремого виду продукції⁷.

Звідси можна зробити висновок, що стратегія є інструментом інноваційного менеджменту і тому саме менеджер-новатор, який здатний управляти нововведеннями, в змозі забезпечити ефективно її здійснення. Для цього він налагоджує тісну співпрацю з провідними спеціалістами підприємства – тими, хто відповідає за такі сфери управління діяльністю, як наука, техніка, виробництво, капіталовкладення, кадрову і соціальну політику, збут, матеріально-технічне забезпечення тощо. Новатор визначає: що саме, коли і як повинно виробляти підприємство, якого науково-технічного рівня повинен бути вироблений продукт, і в яких умовах виготовлений. Одним словом, він є рушійною силою всієї виробничої стратегії підприємства, визначає темпи підвищення технологічного рівня і необхідні для цього ресурси, еластично маніпулюючи наміченим планом, засобами, розглядаючи діяльність підприємства як процес, у якому головну роль відіграє не суворе дотримання планових завдань, а винахідництво.

Стратегія сучасного менеджменту ґрунтується на глибокому аналізі становища та перспектив розвитку науково-інноваційної сфери, напрямів діяльності існуючих науково-інноваційних структур, чинників, взятих за основу при виборі типу інноваційної стратегії підприємства. Такими чинниками є, як правило, обсяг виробництва, прибуток, тривалість терміну окупності інвестицій, наявність реальних грошових коштів тощо. Виходячи з цього вибирається об’єкт орієнтації – дослідження, продукт чи технологія і визначається поведінка підприємства на ринку – його інноваційна стратегія. Але при цьому треба пам’ятати слова П.Дракера: “шанс на успіх існує тільки за умови дуже простої, нової, оригінальної стратегії”⁸.

Стрімкий поступ сучасного науково-технічного прогресу суттєво трансформував звичний економічний устрій і прискорив потребу у розробці

нових технологій і виробництв. Сьогодні межі між бідними і багатими державами визначає рівень розвитку і динамізм інноваційної сфери – науки, наукомістких галузей і компаній, світових ринків технологій. Саме він створює основу стійкого економічного зростання. Технологічний процес змінив не тільки масштаби і структуру виробництва індустріально розвинених держав, але й здійснив великий вплив на якість життя, взаємини людей, їх ставлення до довкілля. Враховуючи глибину нинішніх глобальних екологічних проблем подальший економічний розвиток у всіх країнах світу повинен відбуватись на основі застосування екологічно чистих, безвідходних технологій. У цьому полягає ще одна перевага інновацій.

Отже, активізація інноваційної діяльності в Україні це шлях до підвищення якості життя громадян, зміцнення міжнародної конкурентоспроможності, бережного ставлення до довкілля.

За рахунок інновацій легко відтворюється конкурентоспроможність, залучається до країни потік глобальних інвестицій⁹. Не випадково всесвітньовідомі компанії намагаються розміщувати свої виробничі потужності там, де найбільш ефективно розвиваються інноваційні процеси, оскільки цим досягають можливості діяти на основі інформації, отриманої швидше за своїх конкурентів.

Україна нині відстає в технологічному розвитку від багатьох індустріальних держав і зменшити цей розрив неможливо інакше, як через розробку і якомога швидше впровадження у життя самостійної виваженої інноваційної політики. Є цілком очевидним і зрозумілим, що досягти вищого технологічного устрою, який притаманний високорозвиненим країнам, на існуючій нині науково-технічній основі не те що дуже проблематично, а просто неможливо. Для цього потрібно змінювати повністю традиційний підхід до підтримки та розвитку науки, освіти, наукових фундаментальних та прикладних досліджень на всіх рівнях.

Про відсталість технологічної структури вітчизняного виробництва, низький технічний рівень виробничої бази, слабе державне фінансування науково-дослідних та експериментально-конструкторських розробок, брак фінансових ресурсів, неприйнятність до науково-технічних нововведень свідчать дані статистики. Так, сума видатків держави на фінансування науки протягом останніх років залишається вкрай недостатньою, до того ж спостерігається тенденція до їх зниження. У 1995 р. частка державних витрат на розвиток науки становила всього 0,64% від ВВП, у 1996 р. – 0,62%, у 1997 – 0,56, у 1998 – 0,53, у 1999 – 0,4% від ВВП. Хоч ще у 1997 році Указом Президента України за №1147 Кабінетові Міністрів доручено передбачати щорічне фінансування витрат на науку на рівні не нижче 1,7% від ВВП¹⁰. У 2000 і 2001 рр. фінансування науки залишалось на меншому від фактичних потреб рівні щонайменше у 8-10 разів. До того ж жодного разу за останні роки виконання дохідної та витратних статей держбюджету не було задовільним. Це означає, що і запланованих витрат на науку виділено не

було. Наприклад, у 1998 р. на статтю «фундаментальні дослідження і сприяння науково-технічному прогресу» із держбюджету було спрямовано лише 58,2% від запланованих витрат. У 2003 році заплановано виділити на розвиток науки і освіти близько чотирьох мільярдів грн., що становить біля 7,7% всіх видатків Державного бюджету України на 2003 рік ¹¹.

На жаль, сфера науки нині не увійшла в систему державних пріоритетів. За період з 1990 по 1998 рр. відбувалося скорочення її фінансування в 1,5 – 2,8 рази швидше темпів зниження валового внутрішнього продукту і фактичних обсягів держбюджету. Сьогодні ми на порозі руйнації науково-технічного та інтелектуального потенціалу суспільства, великою є еміграція з України кадрів національних вчених. В Україні витрати на одного наукового співробітника становлять близько \$ 0,7 тис. на рік, тоді як у США та Японії - \$ 150 тис. Як результат – у науку сьогодні йде лише 2 з кожних 100 випускників вищих навчальних закладів, тоді як у кінці 80-х років цей показник був втричі кращим. Щорічно за межі України емігрує в середньому 50 тис. дипломованих спеціалістів, що мають відношення до інноваційної діяльності.

Останнім часом в економіці України намітились певні позитивні зрушення. Але в той же час зростання попиту з боку вітчизняних підприємств на наукові результати, впровадження нових розробок майже не спостерігається. Промисловість не має достатніх обігових коштів і тому нездатна сприймати навіть найкращі наукові розробки. Більшість підприємств використовують кошти, виділені під інноваційні проекти, в основному на освоєння виробництва товарів народного споживання, а не на механізацію та автоматизацію виробництва. Через це відбувається подальше старіння виробничих фондів, різко знижується освоєння виробництва нових видів товарів і стають гіршими їх якісні параметри. Все це становить загрозу спроможності уряду утримати досягнуту економічну стабільність у майбутньому.

Статистичні дані не засвідчують позитивних змін у вітчизняній інноваційній сфері, навпаки, вони показують що існує довготривала тенденція падіння рівня інноваційної активності в Україні у всіх важливих галузях виробництва. Так, якщо у 1994 р. 26% промислових підприємств використовували інновації, то у 1999 р. їх частка знизилася до 13,5% ¹².

А дані Вінницького обласного управління статистики показують, що невтішна тенденція, принаймні на Вінниччині, спостерігається і понині. Так, питома вага підприємств області, які здійснювали інноваційну діяльність у 1998 р. складала 24,6% від всієї кількості підприємств області. У 1999 р. цей показник знизився до 20,0%, а у 2001 р. становив лише 11,2%. Якщо у 1998 р. інновації здійснювали 96 підприємств області, то у 1999 р. це число скоротилося до 86, у 2000 р. – 84 підприємств. Якщо у першому півріччі 2000 р. інноваційна діяльність здійснювалася 50-тма промисловими підприємствами Вінниччини, то у першому півріччі 2001 р. ця цифра

знизилася до 42 промислових підприємств. Нестача власних коштів та недостатня державна підтримка інноваційної діяльності є головною причиною нестабільної роботи більшості промислових підприємств області і стримує впровадження ними інновацій.

Тоді як у високо розвинутих країнах великий інтерес до впровадження інновацій демонструють малі підприємства, аби зберегти свою конкурентоспроможність, у нас великі підприємства проявляють у порівнянні з малими підприємствами більшу інноваційну активність. За статистичними даними на Вінниччині найактивнішими у здійсненні інноваційної діяльності є підприємства колективної форми власності з чисельністю працівників від 200 до 1000 чоловік. Якщо проаналізувати інноваційну діяльність підприємств за галузями народного господарства, то з 342 підприємств, що були обстежені у 2000 році, інновації здійснювали кожне друге підприємство галузей машинобудування і металообробки, кожне третє легкої промисловості, кожне четверте харчової і кожне п'яте хімічної та нафтохімічної промисловості. Зовсім не займалися інноваційною діяльністю підприємства електроенергетики і промислового виробництва будівельних матеріалів.

Не зазнала суттєвих змін така тенденція і в першому півріччі 2001 році. Зокрема, за цей період на підприємствах харчової промисловості впроваджено два нових технологічних процеси та освоєно 96 нових видів продукції, підприємства легкої промисловості випустили 287 нових видів товарів, а машинобудівні заводи впровадили 5 нових технологічних процесів і освоїли випуск 13 нових видів продукції. А загалом у першому півріччі 2001 року підприємствами Вінниччини було освоєно випуск 412 нових видів продукції, з яких 387 видів (93,9%) – товари народного споживання, і впроваджено 8 нових технологічних процесів, з яких один – ресурсозберігаючий. Лідерами з впровадження інновацій за результатами першого півріччя 2001 року стали ТОВ «Авіс», на якому впроваджено автоматичну лінію з виробництва полістеролової тари, та державне підприємство «Вінницятрансприлад», яке впровадило у виробничий процес 2 металорізальні верстати з числовим програмним управлінням. А найбільших успіхів в освоєнні нових видів товарів досяг колектив ЗАТ «Поділля» – 213. За ним йдуть ЗАТ «Володарка» – 35 нових видів продукції, ВАТ «Вінницяхліб» – 20 видів, ВАТ «Козятинхліб» – 12, ВАТ Могилів-Подільський «Хлібодар» – 9, та ВАТ «Козятинський птахокомбінат» - 7 нових видів товарів.

Не зазнали принципових змін і напрями інноваційної діяльності. Найпоширенішими залишаються оновлення виробленої продукції та підвищення її технічного рівня. Як і раніше пріоритетним залишається придбання машин, обладнання та інших основних фондів. Для цього у 2000 році виділили кошти 24 підприємства з 84, тоді як на науково-дослідні роботи та інноваційні розробки кошти залучали лише 10 підприємств. І

тільки 3 підприємства області у 2000 році придбали права на патенти та ліцензії.

Отже, нерозвиненість ринку та конкуренції не стимулює вітчизняні підприємства до активної інноваційної діяльності та пошуку і завоюванню нових ринків збуту своїх товарів.

Але є в сфері інноваційної діяльності і позитивні зміни. Так, зберігається позитивна тенденція збільшення обсягу фінансування технологічних інновацій. За даними Вінницького обласного управління статистики у 2000 р. на це витрачено 50,2 млн. грн., що у 1,9 рази більше, ніж у 1999 р. та у 2,3 рази більше ніж у 1998 р. При цьому суттєві зміни відбулися в структурі джерел фінансування інноваційної діяльності. Це показано у таблиці 1.

Таблиця 1. – Розподіл загального фінансування інноваційної діяльності за джерелами фінансування (у %)

Джерело фінансування	1998	1999	2000
Власні кошти підприємств	43,9	47,4	22,8
Кошти держбюджету	1,4	-	-
Кошти позабюджетних фондів	-	-	0,3
Кошти вітчизняних інвесторів	1,3	-	-
Кошти іноземних інвесторів	-	-	74,4
Кредити	3,0	5,6	2,4
Інноваційний Фонд	50,4	47,0	-
Інші	0,3	-	0,3

З таблиці 1 видно, що у 2000 р. практично припинив свою діяльність обласний Інноваційний Фонд. Останнім часом зовсім не виділяється на інноваційну діяльність коштів з державного бюджету. Майже вдвічі порівняно з 1998 р. зменшилось інвестування інноваційних проектів за рахунок власних коштів підприємств. Основним джерелом фінансування стали кошти іноземних інвесторів, які склали 74,4% від загальної суми інвестицій, що становить 37,3 млн. грн. Неактивною залишається роль банків у розвитку інноваційної діяльності. Майже відсутнє фінансування інновацій з боку позабюджетних фондів. Ніякого інтересу до розвитку інноваційної діяльності не проявляють вітчизняні інвестори. Чи коштів не мають, чи шукають більш прибуткові сфери вкладання свого капіталу, можливо за кордоном. Якби там не було, а головним завданням держави на ринку інновацій залишається створення сприятливих умов для залучення як іноземного капіталу, так і вітчизняного, в тому числі й банківських кредитів, аби ті позитивні зрушення, які останнім часом намітилися в економіці країни, не були загальмовані відставанням інноваційного сектора.

З таблиці 1 видно, що і держава, і вітчизняні приватні інвестори та підприємці не приділяють інноваційному розвитку належної уваги, недооцінюють його ролі у розробці стратегічного розвитку фірм, а тому не

підтримують і не культивують на своїх підприємствах новаторів. Але зупинка інноваційного розвитку означає втрату науково-технічного та кваліфікаційного потенціалу на поновлення якого знадобиться в майбутньому значно більше засобів, ніж нині.

Дослідження західних економістів свідчать, що за рахунок інвестування інноваційних процесів економічно розвинуті країни забезпечують понад 70% приросту валового національного продукту. У сучасному світі співвідношення потужності держав, їх міжнародна вага визначаються не стільки наявністю у них тих чи інших традиційних виробничих ресурсів, скільки порівнянням інноваційних можливостей та вмінням ефективніше їх використовувати. Із загостренням на світовому та національному ринках конкуренції і прискоренням з цієї причини науково-технічного та організаційного прогресу для переважного числа підприємств інноваційна діяльність є об'єктом підвищеної уваги. У сучасних умовах господарювання вона реально служить могутнім каталізатором розвитку економіки і надійною гарантією високоефективного бізнесу. Тому досвід інноваційної діяльності, накопичений іноземними країнами, треба враховувати і, виходячи з нього та враховуючи свої національні особливості, розробляти власну інноваційну стратегію, яка допомогла б вітчизняній економіці вийти на вищий рівень розвитку.

У світовій практиці стимулювання інноваційної діяльності здійснюється перш за все через використання цілої системи пільг як то відстрочення податкових зобов'язань в частині витрат з прибутку на інноваційні цілі, зменшення податку на приріст інноваційних витрат, "податкові канікули" на декілька років на прибуток, отриманий від реалізації інноваційних проєктів, пільгове обкладання податком дивідендів юридичних та фізичних осіб, отриманих за акціями інноваційних організацій, зниження ставок податку на прибуток, спрямований на змовницькі та спільні науково-дослідні та експериментально-конструкторські розробки тощо¹³.

Також країни з розвинутою ринковою економікою для підтримки інноваційної діяльності, перш за все фундаментальних та прикладних наукових досліджень, широко залучають фінансові ресурси державного бюджету. Держава бере на себе від 1/5 до половини національних наукових витрат. Для фундаментальних розробок цей показник значно вище — від половини до двох третин. Практично повністю з бюджетів фінансується наука в університетах та національних центрах охорони здоров'я, створення найскладніших та дорогих експериментальних установок, зокрема прискорювачів, телескопів, космічних станцій тощо. При цьому частка наукових витрат за останні 20 років у загальній сумі державних бюджетів є невеликою, проте досить стабільною, і складає 6-7% у США, 4-5% — у Франції, Німеччині, Великобританії та Італії, 3-3.5% — в Японії¹⁴. Високорозвинені країни розуміють, що нині наука стає однією з

найважливіших сфер діяльності, що значною мірою визначає місце і роль окремої країни в геополітиці.

Так чи інакше, інновації — це бум в усьому цивілізованому світі. Спеціалісти прогнозують, що те підприємство, той регіон чи країна, які виявляться нездатними нарощувати свій науково-технологічний потенціал, будуть приречені як мінімум на глибоку залежність, а скоріше пряме чи опосередковане використання іншими інноваційно сильними підприємствами, регіонами, державами.

Суттєвим елементом державної підтримки інноваційних процесів є формування державної інноваційної інфраструктури. Держава може створювати мережі центрів розповсюдження нововведень і консультаційних центрів, які надають ділові послуги інноваторам. Вона сприяє формуванню ринку інновацій, зокрема надаючи інформацію в державних виданнях, організовуючи виставки, біржі, ярмарки, а також сама виступає агентом ринку, наприклад при купівлі-продажу ліцензій.

Державні органи покликані здійснювати моніторинг і прогнозування інноваційних процесів у країні та за її межами, а часто і пошук найбільш ефективних сучасних технологій для широкого впровадження. Особливе місце займає експертиза інноваційних проектів, оскільки окремим організаціям, що здійснюють нововведення, важко оцінити всі їх можливі ефекти у загальноекономічному масштабі. Інноваційним організаціям можуть надаватись пільги з оплати державних послуг — зв'язку, тепла, електроенергії тощо.

Розглядаючи інновації як важливий фактор конкурентоспроможності, країни Західної Європи розробляють спеціальні програми розвитку нововведень, передбачаючи як прямі так і опосередковані (непрямі) інструменти стимулювання інноваційної діяльності фірм.

До числа прямих заходів, які використовує держава, належить зниження “ціни” капіталу (використовуючи систему субсидіювання або пільгового обкладання науково-дослідних та експериментально-конструкторських розробок), а також полегшення доступу до нього. На відміну від США в Західній Європі велике розповсюдження отримали і позики під низький відсоток як засіб стимулювання інноваційної діяльності в промисловості.

Непрямими методами допомоги інноваційному бізнесу, роль яких, до речі, постійно зростає, є організація підготовки через сферу освіти професійних кадрів і формування управлінських консультативних служб, підвищення мобільності робочої сили, створення науково-технічної інфраструктури.

Останнім часом країни Європи зіткнулись із гострою проблемою незабезпеченості власними кадрами галузі інформаційної технології. Так, в Німеччині університети та політехнікуми зможуть підготувати до 2005 року лише 12 тис. спеціалістів у цій галузі, в той час як потреба в них, на думку німецьких технологічних компаній, складе сотні тисяч чоловік. У зв'язку з

цим уряд запропонував послабити жорстке імміграційне законодавство і дозволити видати “вид на прожиття” 20 тис. спеціалістів з країн, які не є членами ЄЕС, а також іноземцям — випускникам технічних вузів¹⁵.

У Франції в 1999 році вступив в силу Закон про інновації, який передбачає комплекс заходів прямого та непрямого характеру, перш за все з формування нового інноваційного бізнесу. Передбачається підвищення мобільності наукового персоналу державних дослідницьких центрів і надання їм більшої свободи в організації власних кампаній та наданні консультацій приватним промисловим фірмам; посилення зв'язків між університетами і промисловістю з метою розвитку малого інноваційного бізнесу; зміна податкового режиму для інноваційних компаній і спрощення процедури створення високотехнологічного бізнесу¹⁵.

Уряди західноєвропейських країн також широко використовують такий спосіб підтримки інноваційної діяльності, як передача технологій із державного сектора в промисловість. Але тут кожна країна має свої специфічні особливості. У Великобританії, зокрема, для проведення спільних досліджень на доконкурентних стадіях науково-дослідних та експериментально-конструкторських розробок створюються консорціуми (клуби) промислових компаній, освітніх установ і наукових лабораторій. Оскільки дослідження, які проводяться в клубах, не переслідують конкретних ринкових цілей, проблем з правом інтелектуальної власності на результати науково-дослідних та експериментально-конструкторських розробок не виникає. Основними завданнями організаційних структур є встановлення зв'язків між університетами, науковими лабораторіями і зацікавленими промисловими компаніями, а також розповсюдження інформації про нові перспективні технології.

Досвід розвинених країн підтверджує, що ефективно засвоює нові технології і успішно використовує відомості щодо різного роду інновацій малий та середній бізнес. В Україні ж інноваційна діяльність якщо і проводиться, то в основному великими підприємствами, оскільки переважна більшість малих та середніх підприємств не має достатньої як фінансової так і наукової бази для розробок та впровадження у виробництво нових технологій.

Однією з особливостей розвитку інноваційної діяльності за кордоном є тенденція глобалізації, яка проявляється перш за все у зростаючій частці іноземного фінансування наукових досліджень у більшості розвинутих та нових індустріальних країнах, у створенні все більшого числа дослідницьких підрозділів транснаціональних корпорацій в сприятливих для такої діяльності регіонах.

Через те, що тенденція технічного розвитку в Україні набула негативного характеру, збільшується технологічний розрив між рівнем розвитку вітчизняного виробництва і економікою промислово розвинених країн, які будь що намагаються посилити свій вплив на світовому ринку. сьогодні

національна економіка значною мірою ослаблена істотним погіршенням зовнішніх умов розвитку, внутрішніми труднощами зростання. Тим загальнішою постає проблема активізації використання інновацій як засобу розвитку, створення належних умов державного регулювання і підтримки інноваційних процесів.

Механічне використання чужих, запозичених “ноу-хау” сьогодні є не настільки цінним, як заохочення та ефективне використання новаторської розумової праці, що створює нові знання і новітні технології. Зі сфери вимог ощадливішого використання часу та обмежених матеріальних ресурсів, що знижує собівартість продукції та її ціну, конкуренція світового ринку перемістилась у сферу технологічного прогресу, техніко-технологічного вдосконалення. А, на жаль, технологічна сфера України з кожним роком попадає у все більшу залежність від інтелектуальної, наукомісткої продукції інших країн. Досить часто матеріали, обладнання, машини, технічний досвід і “ноу-хау” купуються вітчизняними підприємствами у технічно розвиненіших країнах, причому, через не хватку коштів, дуже часто не найкращі з них. І все ж, хоч в технологічній залежності і прихована певна небезпека, на наш погляд було б неправильним для нашої країни рішенням повністю відмовитись від залучення зарубіжних технологічних знань, прирікаючи себе на технічну та економічну ізоляцію.

Певним уроком для України повинна стати практика країн, що розвиваються. Політика розвитку промисловості цих держав була приречена на поразку не в останню чергу через те, що вони використовували політику “наслідувального розвитку”, разового імпорту машин та обладнання. Але без створення умов для самостійного технічного розвитку, без вдосконалення та модернізації закупленої за імпортом техніки, вона швидко перетворювалася в устаткування, що непридатне до конкурентоспроможного виробництва.

Імпорт техніки вчорашнього дня, “наслідувальний” розвиток викликає постійну необхідність нового й нового імпорту, до того ж валюта для закупівлі прогресивного обладнання добувається ціною дешевої робочої сили і низького рівня життя народу. А це дуже дорога плата, проте, не будучи частиною систематичної діяльності з удосконалення та розвитку використовуваної техніки й технології, такий машинний імпорт рано чи пізно все одно може призвести до провалу національної економіки. Всупереч фундаментальному закону ринкової економіки, згідно якого основним фактором виробництва і головним капіталом є праця людини, у нас впродовж останніх десяти років ставлення до носія праці було відверто байдужим. Так, якщо у 1990 році частка заробітної плати у національному доході України складала 40%, то у 1999 році – лише 9%. Для порівняння: у США частка заробітної плати у національному доході дорівнює 72%, у Німеччині – 62%, у Румунії – 55% ¹⁶. Навіть враховуючи значне відставання України від розвинених країн неможливо зрозуміти, чому вітчизняний виробник, купуючи необхідні для життя товари та послуги в основному за цінами, що

встановлені на рівні світових, вимушений в нинішніх економічних умовах виробляти продукції приблизно у 2 рази більше в розрахунку на долар заробітної плати, ніж середньостатистичний працівник у США. Все це свідчить про те, що вітчизняний виробник працює фактично майже задарма¹⁶.

А що стосується оплати кваліфікованої праці, то нині в Україні склалася взагалі парадоксальна ситуація. Починаючи з 1996 року мінімальна заробітна плата зросла з 17 грн. на місяць до 185 грн. з 1.01.2003 р., тобто майже в 11 разів¹⁷. Разом з тим таке підвищення мінімальної зарплати ніяк не відобразилося на перегляді ставок та посадових окладів працівників бюджетної сфери, зокрема науковців, вчителів, лікарів тощо. У результаті на сьогодні заробітна плата дипломованого фахівця – лікаря, бібліотекаря, лаборанта є такою ж, а іноді й нижчою за некваліфіковану працю - прибиральниці, вахтера та ін. Навіть працюючому працівникові в нашій державі не забезпечується мінімальний життєвий рівень, тоді я цей рівень повинен бути забезпечений будь-якому громадянину.

В нашу країну сьогодні ввозити новітнє обладнання і найпередовіші виробничі технології іноземним підприємцям, що мають тут спільні підприємства, так само і вітчизняним фірмам, економічно не вигідно. Перш за все у зв'язку з дешевизною фізичної і розумової праці. Низький рівень заробітної плати робить вигідним замість впровадження у виробничий процес новітнього, через те дорогого обладнання і технологій, використання дещо застарілого, але значно дешевшого обладнання і технологій. Плата за перевитрати енергоресурсів та неефективне використання інших матеріальних ресурсів для підприємця в Україні є не такою великою у порівнянні з тією економією коштів, яку він одержує використовуючи дешеву працю на своєму підприємстві. І доти, поки економічно вигідним буде залишатися для підприємця поєднання у процесі виробництва ресурсовитратних технологій і дешевої робочої сили марно сподіватися на те, що в Україні активізується інноваційна діяльність, збільшиться імпорт передової техніки.

Для сприяння розвитку інноваційної діяльності потрібно якнайшвидше реформувати існуючу в Україні систему оплати праці з метою підвищення її цінності. Якщо фізична і інтелектуальна праця стане належно оплачуватися, то перед підприємцями постане проблема її економії. Це може дещо збільшити рівень безробіття і посилить конкуренцію на вітчизняному ринку праці. Але і змусить почати економити енергоресурси, інші фактори виробництва, підвищувати продуктивність праці. Розробка та впровадження новітньої техніки і технологій стане основним способом ведення конкурентної боротьби, завоювання нових ринків збуту. Це сприятиме збільшенню попиту на розумову працю, на інженерів, здатних ефективно працювати в умовах економічних змін, підприємців-новаторів, здатних впроваджувати не лише традиційну, імітаційну чи залежну інноваційну

стратегію, а розробляти наступальну – стратегію, що потребує високої кваліфікації та великої організаційної роботи, аби вивести підприємство на лідируючі позиції не лише на вітчизняному, а й на світовому ринку.

1. Кабаков В.С., Проховник Ю.М., Зубов И.П. Менеджмент: проблемы, программа, решение. – Лениздат, 1990, с. 48.
2. Русанов Ф.М., Никулин Л.Ф., Фаткин Л.В. Менеджмент и самоменеджмент в системе рыночных отношений. Учебн. Пособие. – М: Прогресс, 1990, с.125.
3. Ансофф И. Стратегическое управление: сокр. Пер. с англ. /научн. Редактор предисл. Л.И.Евченко. – М.: Экономика, 1989, с.406-411.
4. Peter Lorange. Corporate Planing: An Executive View paint // Englewood Cliffs, n.j.: Prentice – Hall, 1980 – P.2.
5. Водачек Л., Водачек О. Стратегия управления инновациями на предприятии. – М.: Экономика, 1989, с.8.
6. Гринев В.Ф. Инновационный менеджмент. Учебн. Пособие. – К.: МАУП, 2000, с.39.
7. Коренной А.А., карпов В.И. курс инновационного менеджмента. К. : НИИ. Статистика, 1997, с.63-64.
8. Друкер П. Як забезпечити успіх у бізнесі: новаторство і підприємництво / пер. з англ.. В.С.Гуля – К.: Україна, 1994, с.103.
9. Крылова Н. Влияние инвестиций в инновации на экономическое развитие страны //Персонал, 1999, №2, с.43.
10. Бубенко П.Т. Що заважає прискоренню інноваційних процесів в Україні // Проблеми науки, 2000, №11, с.35.
11. Закон України "Про Державний бюджет України на 2003 рік". Верховна Рада України. Закон від 26.12.2002. №380-IV. Додаток № 3.
12. Патон Б. Інноваційний шлях розвитку економіки України //Вісник НАН України, 2001, №2, с.11.
13. Черваньов Д.М., Нейкова Л.І. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України.— К.: Товариство "Знання", КОО, 1998, с.65.
14. Иванова Н. Инновационная сфера // Мировая экономика и международные отношения, 1999, №8. с.45.
15. Шелюбская Н. Косвенные методы государственного стимулирования инноваций: опыт Западной Европы // Проблемы теории и практики управления, 2001, №3, с.76.
16. Губенко П.Т. Що заважає прискоренню інноваційних процесів в Україні? // Проблеми науки, 2000, №11, с.34.
17. Про запровадження розміру мінімальної заробітної плати 185 гривень. Лист Міністерства праці та соціальної політики України від 29.01.2003 за N 03-3/484-018-11 // Праця і зарплата, N 5, лютий, 2003 р.